

Handout training

Levensvragen signaleren

Uitgebreide versie

Slide 1

Slide 2

Slide 3

Slide 4

Oefening

Twee vragen

1. Wat vind je belangrijk in je leven?
2. Wie of wat geeft jou steun of kracht (wanneer het moeilijk wordt)?

Slide 5

Associaties

**Zingeving
Spiritualiteit
Levensvragen**

Slide 6

Definities levensvragen

Eenvoudige definitie **zingeving** of **spiritualiteit**
De vraag over wat je zin geeft in het leven en hoe je vanuit je levensvisie omgaat met allerlei ervaringen en wat je staande houdt in tijden dat het tegen zit.

Levensvragen
Levensvragen dienen zich aan als zingeving in de knel komt (vraag naar waarom, wie, wat, wanneer, hoe)?

Slide 7

Wat zijn levensvragen

Voorbeelden

"Wat betekenen ik nog voor mijn kinderen (nu ik ze niet meer zie)?"	<i>relatie</i>
"Wie ben ik nu eigenlijk nog (nu ik niet meer kan werken)?"	<i>identiteit en verlies</i>
"Hoe houd ik het vol (met zoveel pijn)?"	<i>uitzichtloosheid en hoop</i>
"Heb ik het goede gedaan (of had ik die breuk kunnen voorkomen)?"	<i>reflectie (en moreel)</i>
"Waarom overkomt mij dit? Waar is God in mijn lijden?"	<i>groter geheel</i>

Slide 8

Van zingeving naar levensvraag

Wat vind ik belangrijk? Wat geeft mij kracht?	Wat zijn mijn 'bedreigingen'
Familie	Ziekte
Vrienden	Achteruitgang
Werk	Eenzaamheid
Natuur	Werkeloosheid
Hobby's	Relatieproblemen
Geloof	Sterven
Reizen	Rouw
Huisdieren	...
...	

Slide 9

Van zingeving naar levensvraag

Als wat belangrijk is wordt bedreigd, wat is (dan nog) mijn zingeving?

"Vroeger werkte ik altijd, wat kan ik nu nog bijdragen?"
"Ik kan, nu ik zo wankel op de been ben, niet meer naar de biljartclub"
"Het is stil in huis, nu mijn vrouw er niet meer is"
"Ik moet zoveel lijden - kan ik nog in de Almachtige geloven?"

Slide 10

Wáárom is aandacht voor zingeving belangrijk?

- Mensen voelen zich gehoord en gezien (ook in 2 min.)
- Betere zorg en relatie met cliënten
- Zingeving drijvende kracht in leven
- Problemen door gebrek aan zingeving
- VWS (richtlijn, kwaliteitskaders)

Slide 11

De geestelijk verzorger

- Kennismaken en in relatie treden, aanwezig zijn
- Vraag verhelderen
- Ruimte maken voor gevoelens en gedachten, niet oordelen
- Zoeken naar hoop of steun

Doel training: Op zoek naar de geestelijk verzorger in jezelf

Slide 12

Slide 13

Opzet training - dag 1

- Kennismaken en eigen zingeving
- Levensvragen
- **Signaleren**
- Luisteren
- Bespreken
- Voorbeeld en Huiswerkopdracht

Slide 14

Hoe signaleer ik?

Voelsprietten ontwikkelen

1. Wat hoor ik?
2. Wat zie ik?
3. Wat voel ik?

Slide 15

Ad 1. Wat hoor ik?

Wat zeggen mensen zelf (en op welke toon)?

- *"Ik denk steeds aan mijn kinderen. Ik mis ze."*
- *"Wie ben ik (nu eigenlijk nog)?"*
- *"Het is genoeg zo. Echt, dit is geen leven meer."*
- *"Als ik terugkijk op mijn leven ben ik trots op ... Ik heb spijt van ..."*
- *"Ik voel me rustig, als ik denk aan God / Allah / de kringloop van het leven"*
- ... (aanvullingen)

Slide 16

Ad 2. Wat zie ik?

Oefeningvraag

Wat zie je aan mensen die bezig zijn met zingeving en levensvragen?

Slide 17

Ad 2. Wat zie ik?

Fysiek	Verkramp, ontspannen, stil, beweeglijk
Emotioneel	Vlak, gelaten, boos, verdrietig
Symbolen	Foto's, sieraad, schilderij, boeken, cd's, religie (of afwezigheid daarvan)

Slide 18

Ad 3. Wat voel ik?

Oefeningvragen

- Heb je wel eens een 'pluis' of 'niet pluis' gevoel gehad bij een cliënt?
- Speelde hier mogelijk een levensvraag?

Slide 19

Waarom signaleren levensvragen?

- Verborgen - mensen komen er niet zelf mee
- Komt meestal naar boven in contact met een ander die voelsprietten heeft

Slide 20

Oefening: Signaleren – Film Carla

Vragen

A. Wat hoor je?	(Wat geeft de persoon in woorden aan?)
B. Wat zie je?	(Wat observeer je?)
C. Wat voel je?	(Hoe zou je je eigen gevoel omschrijven?)
D. Wat zegt dit over de zingeving of levensvragen van Carla?	

Slide 21

Slide 23

Oefening: Signaleren – Nabespreking

Huiswerk

Wat was belangrijk in haar leven?	(Baan ICT, druk gevuld leven, veel energie...)
Wat is haar breukervaring?	(Ongeneeslijk COPD...)
Wat zijn haar verliezen?	(Baan ICT, druk gevuld leven, veel energie, zoon die mantelzorger moet zijn...)
Wie of wat is haar tot steun?	(Haar zoon is mantelzorger, traplift...)
Waar leeft ze nu voor?	(Vrijwilliger bij stichting, twee zonen, mogelijk een kleinkind...)

Zijn er aanvullingen uit groep?

Slide 24

Oefening: Signaleren – Nabespreking

Signaleren

A. Wat hoor je?	(Wat geeft de persoon in woorden aan?)
B. Wat zie je?	(Wat observeer je?)
C. Wat voel je?	(Hoe zou je je eigen gevoel omschrijven?)
D. Wat zegt dit over de zingeving of levensvragen van Carla?	

Slide 25

Opzet training - dag 1

- Kennismaken en eigen zingeving
- Levensvragen
- Signaleren
- Luisteren**
- Bespreken
- Voorbeeld en Huiswerkopdracht

Slide 26

Actief luisteren

Oefening

Stel de vraag: wat houdt je in het bijzonder bezig op dit moment?

- In tweetallen
- 3 minuten
- niet spreken (alleen non-verbaal)
- na 3 min. wisselen

Slide 27

Waarom actief luisteren

- De verteller krijgt ruimte, voelt zich gehoord, begrepen en belangrijk
- De ander (het zenuwstelsel) komt tot rust
- Door rust ontstaat ruimte voor nieuwe opties, perspectief en hoop
- Voorwaarde om tot diepere lagen te komen!

Slide 28

Gedicht Marinus van den Berg

Stil zijn

Je denkt misschien dat je wat moet zeggen.
Je denkt misschien dat je me moet opvrolijken.
Je wilt me misschien weer zien lachen en genieten.
Je denkt misschien dat je me moet troosten en adviseren.

Maar wat ik vraag is dit:
Wil je nog eens en nog eens luisteren naar mijn verhaal,
naar wat ik voel en denk.
Je hoeft alleen maar stil te zijn,
mij aan te kijken,
mij tijd geven.
Je hoeft mijn verdriet zelfs niet te begrijpen.

Maar als het kan slechts te aanvaarden, zoals het voelt voor mij.

Je luisterend aanwezig zijn, zal mijn dag anders maken.

Marinus van den Berg, Woorden in stilte (Kok, Kampen 2000)

Slide 29

Slide 30

Opzet training - dag 1

- Kennismaken en eigen zingeving
- Levensvragen
- Signaleren
- Luisteren
- Bespreken**
- Voorbeeld en Huiswerkopdracht

Slide 31

Bespreken: welke opties heb je?

Drie opties om een gesprek te starten

1. De cliënt uitnodigen om verder te vertellen
2. Benoem wat je ziet en geef terug
3. Open zelf het gesprek met openingsvraag

Slide 32

Bespreken

1. De cliënt uitnodigen om verder te vertellen

Uitspraak	Reactie	Niet reageren met
"Ik ben anderen alleen tot last."		"Welnee, dat ziet u verkeerd."
"Ik heb mijn kinderen al heel lang niet gezien."		"Die komen vast wel weer." "Zo gaat dat nu eenmaal, iedereen is druk."
"Ik heb vannacht niet goed geslapen."		"Ik heb voor u een slaappil." "Komt vanavond wel weer."

Slide 33

Bespreken

1. De cliënt uitnodigen om verder te vertellen

Uitspraak	Reactie	Niet reageren met
"Ik ben anderen alleen tot last."	"U voelt zich tot last?" "Wie bent u tot last?"	"Welnee, dat ziet u verkeerd."
"Ik heb mijn kinderen al heel lang niet gezien."	"Wanneer heeft u ze voor het laatst gezien?" "Hoe is uw relatie met hen?"	"Die komen vast wel weer." "Zo gaat dat nu eenmaal, iedereen is druk."
"Ik heb vannacht niet goed geslapen."	"Wat vervelend, kwam dat ergens door?"	"Ik heb voor u een slaappil." "Komt vanavond wel weer."

Slide 34

Bespreken

2. Benoem wat je ziet en geef terug

- "Mevrouw, u maakt op mij een sombere indruk. Kan dat kloppen?"
- "Ik zie hier veel boeken staan, zijn deze van u?"
- "Hoe is dat voor u om de hele dag in de stoel te moeten zitten?"

Slide 35

Bespreken

3. Open zelf het gesprek

Wat houdt u in het bijzonder bezig op dit moment? (Mount Vernon vraag)

Slide 36

Bespreken: ezelsbruggetjes

OEN

OMA

NIVEA

Slide 37

Op oefening eigen casus: bespreekbaar maken

Cliënt
Neem één van jouw cliënten, waarmee je graag verder over zijn / haar zingeving in gesprek zou raken, in gedachten.

Wat heb je gesignaleerd?
Wat zegt hij/zij? / Wat zie je? / Wat voel je?

Hoe zou je dit bespreekbaar willen maken?

- De cliënt uitnodigen om verder te vertellen
- Teruggeven wat je ziet of voelt
- Een openingsvraag: "Wat houdt u in het bijzonder bezig op dit moment?" (Mount Vernon)

Slide 38

Opzet training - dag 1

- Kennismaken en eigen zingeving
- Levensvragen
- Signaleren
- Luisteren
- Bespreken: verdiepen**
- Voorbeeld en Huiswerkopdracht

Slide 39

Bespreken en verdiepen

Wat zou je zeggen als een cliënt jou deze foto laat zien?

Slide 40

Bespreken en verdiepen

Vier betekenislagen van Weiher

1. Feiten	3. Identiteit
2. Gevoelens	4. Betekenissen

Slide 41

Bespreken en verdiepen

Vier betekenislagen van Weiher

1. Feiten

- Zijn dit uw kleinkinderen?
- Wanneer is de foto genomen?
- Hoe heten ze?
- Hoe oud zijn ze?

2. Gevoelens

- Wat ziet u er blij uit.
- U zult wel trots zijn.
- Hoe voelt het om oma/opa te zijn?

3. Identiteit

- Bent u oppas-oma, verwen-oma, dagjes uit-oma, of geen van allen?
- Bent u veranderd door oma te worden?
- Hoe heeft oma zijn uw leven beïnvloed?

4. Betekenissen

- Wat betekent het voor u om oma te zijn?
(Gesprek volgt over vervulling zingeving, dankbaarheid, voortleven familie)

Slide 42

Voorbeeld sleutelbos of sieraad

- **Feiten**
- **Gevoelens**
- **Identiteit**
- **Betekenis**

Slide 43

Korte pauze

Slide 44

Opzet training - dag 1

- Kennismaken en eigen zingeving
- Levensvragen
- Signaleren
- Luisteren
- Bespreken
- **Voorbeeld en Huiswerkopdracht**

Slide 45

Samenvatting

Levensvraag	Zingeving: Wat is belangrijk? Wie zijn jou tot steun? Levensvraag komt bij bedreigingen in het leven (zoals ziekte)
Signaleren	Wat hoor ik? (Wat zegt de cliënt zelf) Wat zie ik? (Gedrag of spullen) Wat voel ik? (Ongemakkelijk, niet pluis)
Luisteren	Weinig spreken Als je doorvraagt: Wees een OEN / Smeer NIVEA / Laat OMA thuis
Bespreken	Doorgaan op wat gezegd wordt / Teruggeven wat je ziet Openingsvraag: Wat houdt u de laatste tijd in het bijzonder bezig?
Gesprek verdiepen	Feiten / Gevoelens / Identiteit / Betekenis

Slide 46

Rollenspel oefening

Openingsvraag

Wat houdt u de laatste tijd in het bijzonder bezig? (Mount Vernon)
óf in het gesprek doorgaan op wat je ziet (ring, sleutelbos)

Welke vier lagen van Weiher?

- Feiten
- Gevoelens
- Identiteit
- Betekenis

Slide 47

Huiswerk

Signaleren	Wat hoor ik? (Wat zegt de cliënt zelf) Wat zie ik? (Gedrag of spullen) Wat voel ik? (Ongemakkelijk, niet pluis)
Bespreken	Doorgaan op wat gezegd wordt Teruggeven wat je ziet Openingsvraag: Wat houdt u bezig?
Gesprek verdiepen	Feiten / Gevoelens / Identiteit / Betekenis

Slide 48

Tot ziens

Slide 49

Dag 2: Levensvragen Signaleren

- Huiswerk bespreken
- Belemmeringen
- Doorverwijzen en Centrum voor Levensvragen

Slide 50

Huiswerk - Motivatie en belemmering

Ervaringen uitwisselen

- Wat bracht het je in positieve zin?
- Wat vond je lastig?
- Tips uitwisselen

Slide 51

Belemmeringen en mogelijkheden?

Wat zou je helpen als er sprake is van:

1. Gebrek aan tijd?
2. Verlegenheid?
3. (Hevige) emoties bij cliënt?
4. ...
5. ...

Slide 52

Hoe rond ik een gesprek af?

Erken wat is gedeeld *"We hebben heel wat besproken, dat is niet niks. Logisch dat u zo verdrietig daarvan bent..."*

Jouw vertrek *"Ik moet verder, en vraag me af hoe u nu de nacht ingaat?"*

Wat nodig? *"Wat helpt u om dat goed door te komen?"
"Is er iemand bij wie u terecht kunt als u dat u steun nodig heeft vandaag of morgen?"*

Slide 53

Oefening afronden

Tweetallen: start een gesprek aan hand van persoonlijk voorwerp of open vraag en verdiep met vier lagen van Weiher (feiten/gevoelens/identiteit/betekenis)

Rond het gesprek af:

- Erken wat is gedeeld
- Kondig vertrek aan
- Verken wat nodig is

Wissel na drie minuten

Slide 54

Pauze

Slide 55

Dag 2: Levensvragen Signaleren

- Huiswerk bespreken
- Belemmeringen
- Doorverwijzen en Centrum voor Levensvragen

Slide 56

Doorverwijzen wanneer

ABC model

- Aandacht => altijd
- Begeleiding => op verzoek cliënt
- Consult of crisisinterventie => door geestelijk verzorger

PPP model

- Praktisch
- Professioneel
- Persoonlijk

Wat is het beste voor mijn cliënt?

Slide 57

Kom je er niet uit, even overleggen!

Bel CvL voor 1-op-1 overleg met geestelijk verzorger

Mogelijke uitkomsten:

- Geestelijk verzorger geeft je tips (empowerment)
- De cliënt wordt overgedragen aan de geestelijk verzorger
- De cliënt wordt overgedragen aan een andere professional

Slide 58

Geestelijk verzorger

Inhoudelijke thema's	Praktische redenen
Levensende, eindigheid, spiritualiteit	Geen diagnose en behandelplan
Rouw en verlies	Geen verwijsbrief
Kwetsbaarheid en achteruitgang	Geen wachtlijst, direct gesprek ingepland
Verlies hoop of wanhoop	Gratis (5x) voor 50+, palliatieve patiënten en/of naasten
'Uitbehandeld' bij psycholoog/psychiater	Komt bij cliënt thuis (voor kwetsbare patiënten)
Relationele en familieproblemen (betrekken!)	'Naast de mens', medemens op weg, gelijkwaardig
Ethische kwesties (zoals euthanasie)	Vertrouwenspersoon (vrijplaats, niet in dossier)

Slide 59

Beslisboom

Geestelijk verzorger
Medisch maatschappelijk werk
Psychiatrische consultatie

Kijk online => [link](#)

Slide 60

Het woord 'geestelijk'

Welke associaties heeft het woord 'geestelijk'?

Slide 61

Doorverwijzen: taal

<p>Gebruik de woorden van de cliënt Vermijd het woord 'Levensvraag': 'Vind u het fijn om eens door te praten over uw dochter die nooit meer komt?'</p> <p>Verlaag de drempel Plan eerst een kennismakingsgesprek en geef informatie over verwijzen</p>	<p>Woord geestelijk: vermijd, vervang of leg uit Vind u het fijn om door te praten met een consulent gespecialiseerd op dit soort vragen?</p> <p>Zou u met iemand van het Centrum voor Levensvragen willen doorpraten?</p> <p>Wilt u met een geestelijk verzorger praten? Die is er voor iedereen, je hoeft niet gelovig voor te zijn. GV-ers hebben diverse achtergronden.</p>
--	--

Slide 62

Oefening doorverwijzen

Neem de cliënt in gedachten.
Hoe stel je de mogelijkheid van steun en begeleiding aan de orde?

Schrijf dat voor jezelf op.

Slide 63

Het CvL voor cliënten en professionals

Voor cliënt	
Verwijzen	Cliënt zelf of zorgverlener, geen indicatie, snel, thuis
Kosten	Gratis 5 consulten voor 50+ of voor palliatieve patiënten en hun naasten. € 79,29, exclusief BTW per gesprek voor anderen
Kies uit	Diversiteit geestelijk verzorgers/ consulenten
Vervolg	CvL bellen, evt. samen GV-er op website uitzoeken Huisbezoek, vertrouwelijkheid, terugkoppeling in overleg met cliënt
Groepsconsult	Er zijn ook groepsconsulten mogelijk (bv. rouwgroep, mantelzorgers)
Contact	E-mailadres en telefoonnummer. Folders en visitekaartje.

Slide 64

Het CvL voor cliënten en professionals

Professional	
Overleg	Bellen voor overleg (coaching on the job)
Vervolg	Terugkomdag training
Verdieping	Vervolgscholing, intervisie, moreel beraad
In structuur	Geestelijk verzorger neemt deel aan MDO / PaTz overleg

Slide 65

Slide 67

Samenvatting dagdeel 2

Huiswerk motivatie en belemmeringen	Gebrek aan tijd / Verlegenheid / Hevige emoties
Hoe rond ik een gesprek af	Erken wat is gedeeld / Kondig je vertrek aan / Verken wat nodig is
Doorverwijzen	ABC model / PPP model / Specifieke kenmerken GV'er (thema's en praktisch) / Taal: 'geestelijk': vervang, vermijd of leg het woord uit
Centrum voor Levensvragen	Voor cliënt / Voor professional

Slide 68

Terugblik

- Hoe was het? Wat heb je geleerd?
- Neem foldermateriaal mee
- Evaluatieformulier en accreditatie
- Terugkomdag

Slide 69

Tot ziens!

Soms voel je de zwaarte niet van iets wat je met je meedraagt totdat de je de last van je schouder voelt vallen

Slide 70

